

BOGNÁR FERENC HOZZÁSZÓLÁSA

Első megjegyzésemben Fejér Ádám gondolkodástörténeti koordinátáit igyekszem megrajzolni.

A felvilágosodás szándéka szerint rendkívül nagy méltósággal, az autonómia kinyilvánításával ruházta fel az embert, akinek szabadságát a tiszta észre alapozva annak béklyóitól, történelmi kötöttségeitől való megszabadításában vélte felfedezni. Mivel a gúzsbakötöttség a vallás területén volt a legerősebb, Kant híres felvilágosodás-definíciója valójában a tekintélyelvre épülő vallás ellen irányul. Úgy tűnik, Kant álma, az emberi problémákat szuverénül kezelő személy megszületése napjainkban válik valósággá. Ennek feltétele nem a fölöslegesnek hitt ballaszt, a történelem elvetése, hanem a szemléletiség fontosságára figyelmeztető orosz kultúra tanúsága szerint a történelem önfelszámolódása. Az individuum aktivitása Fejér Ádám koncepciója értelmében éppenséggel nem a kultúra ellenében nyilvánul meg, hanem — paradox módon a maga szuverenitásának biztosítása érdekében — annak feltámasztásában, a személyes-individuális belátás hatókörébe történő bevonásában. E tevékenység konkrét formát a filozófia, a vallás és a művészet produktumainak filológiai vizsgálatában ölt.

Teljes mértékben egyetérthetünk Eliadéval a vallásról mondottakat illetően, de vajon Fejér Ádám nem követi-e el ugyanazt a hibát, amit Eliade szemére vet, hogy tudniillik az, amikor a szuverén vallási fenomént tökéletesen objektíven, kizárólag a racionális elemzés eszközeire hagyatkozva írja le, akkor hozzá egyoldalúan, mégis elsősorban a filozófiához illő, inkább a filozófiai fenoménnek megfelelő módon közelít. A továbbiakban Fejér Ádámnak sikerül a szerző eme hibáját elhárítania, megértés és elemzés fogalmának a bevezetésével a vallási és filozófiai jelenséget — hangsúlyozva a köztük lévő átjárás meglétét — egymástól elkülönítenie, de vajon a könyvvallásokról szólva, a filológiai erőfeszítés nyomán kialakítandó hiteles magatartásról beszélve nem a művészet felől közelít-e Fejér Ádám a vallási fenoménhez, nem azonosítja-e egymással a művészetet illetve a könyvvallásokat?

Második megjegyzésem a vitát illeti. Mi lehet az oka a mindenki által tapasztalt értetlenségnek, a vitára bocsátott szöveg (gyakorlati) mellőzésének? A "süketek párbeszédének" okát elsősorban abban látom, hogy míg Fejér Ádám — szellemi pozíciót foglalván el — a felmerülő problémákat (jelen esetben a vallás és kultúra viszonya) a létre vetítetten vizsgálja, kezeli, addig vitapartnerei gyakorlatias szempontokat érvényesítvén, a problémákat aprópénzre váltva, azokat az individuális létezés szférájában igyekeznek kezelni, az eredményeket hasznosíthatóvá tenni. Innét adódhat például az a félreértés, hogy a vallásos ember mintegy természetéből következően, minden erőfeszítés nélkül a kultúra védelmét élvezzi, s a maga naiv módon biztosnak hitt helyzetéből aggódik a nem hívők — hitetlenségükből következő — kétségbeesetten kilátástalan helyzete miatt, más szóval hogy a vallásosság eleve magában foglalja, biztosítja a humán műveltséget.

GONDOLATOK FEJÉR ÁDÁM MÍTOSZ ÉS KULTÚRTÖRTÉNET CÍMŰ ÉRTEKEZÉSÉHEZ

Szent és profán.

Meg merem kockáztatni, hogy e két szó nem jelent mást, mint... Ég és Föld...

És a távolság is akkora közöttük, hogy mindenfajta mérés és összehasonlítás immár felesleges, ugyanis két egymással teljesen ellentétes létállapotról van szó. Az első a megnyugvás, a csend, a második a történes, a zaj.

Az Evangéliumban találunk egy mondatot, mely sok port kavart már fel: "Ne gondoljátok, hogy békét jöttem hozni a földre. Nem békét jöttem hozni, hanem kardot." (Mt 10,34)

Ez az a kard, mely elválasztja e két szót, amely megosztást okoz emberek között, döntésre kényszerít, és amely oly éles határt húz Ég és Föld között, mint amilyen szilárdan őrzik a kerubok mind a mai napig lángoló pallosukkal az Édenbe visszavezető utat.

Azért tartottam szükségesnek ezt a rövid bevezetést, mert ha a "szentről" bárki bármilyen formában is szólni kívánna, mindenekelőtt mérje fel, hogy a másik fél mit is ért az említett kifejezésen. Ugyanis az ember vagy a "szentség" állapotából szemléli, vagy a "profán" állapotból. Köztes helyzet nincs.

A szent a szentség állapotából teljességgel érthető, a profán pedig jelenvaló és elfogadható.

A profán állapotából a profán a természetes, és állandóan változó mérték; a szentség pedig a legjobb esetben fikció és érthetetlen, de a legtöbb esetben badarság, megmosolyogni való dolog.

Hippokratész szerint "A szentség csak a szent ember számára nyilatkozik meg, a laikusnak azt, amíg a tudás titkaiba beavatva nincs, elmondani tilos."

Hogy miért tilos? ... Mert az étel elveszíti ízét, az ének a dallamát, a fa kiszárad, s a képből mindössze a keret marad meg. A szentből profán lesz.

A szentség ihletettség.

Ihletettség a világ felé. Elmondhatatlan feszültség, majd megnyugvás. A feszültség abban rejlik, hogy tétje van a dolgonak, a megnyugvás pedig, hogy elfogadom azt.

Elméletekről, filozófiákról viszonylag könnyedén cseveg az ember. Valóságos szellemi torna, üdítő, éhségcsillapító. Viszont valódi tétje nincs, súlyát mi magunk alkotjuk meg, tétjét, ihletettségét mi magunk képzeljük belé.

Mind a művészet, mind a vallás kifosztható, ha a szentségétől fosztjuk meg. Hogy érthetőbb legyen, a művészet az "ihletettségtől", a vallást a "szenttől". Az előbbi esetben a művészet kiszáradt forma lesz mindössze, mégolybá tökéletes is,

a vallás pedig csupán kultikus cselekedet, bármennyire is hozzá tartozzanak az ember lényegéhez a rituálék. Azaz, profán.

Nem véletlenül mondja Novalis, hogy "A művészet vagy templomszolgálat, vagy templomrablás".

Szolgálni nem könnyű, sem a művésztben, sem a vallásban. Végláthatatlan, veszélyes vadonokat jár be az ember, úgy, hogy közben mindenről le kell mondania, miközben azt sem tudja, hogy valaha kikeveredik-e.

Templomot rabolni a könnyebb vállalkozás. Sóvárogva állni a vadon szélén, de közben félni a mélységtől. Ilyenkor vagy visszafordul az ember, vagy rabol. Visszafordulni nem szégyen, mert a félelmet tiszteletben kell tartani, de a fosztogatásra már nincs mentség.

Konkrétan, nem azt kérdezem, hogy mind a kultúrában, mind a vallásban ki milyen tipológiát használ, ki milyen fogalmi rendszerrel él, dolgozik, hanem szolgálni avagy rabolni jött-e.

Pintér Tibor